

Scottish International Conference on Multidisciplinary Research and Innovation – SICMRI 2026

PEDAGOGIK MULOQOTDA UMUMMILLIY QADRIYATLAR USTUVORLIGI

Hakimova Dilnoza

Turan International University talabasi

Ilmiy raxbar: **Nurullayeva Ugulxon Ergashboyevna**

Annotasiya

Ushbu maqolada milliy va umuminsoniy qadriyatlarning ta'lim jarayonidagi roli va ularning ijtimoiy faol shaxslarni rivojlantirishga qo'shishi mumkin bo'lgan hissasi yoritiladi. Zamonaviy globallashuv davrida yosh avlodni tarbiyalashda nafaqat akademik bilimlarga, balki insoniy fazilatlar, vatanparvarlik, bag'rikenglik va halollik kabi qadriyatlarga ham tayanadigan kompleks yondashuv zarur. Milliy qadriyatlar millatning tarixiy tajribasi, an'analari va madaniyati bilan mustahkamlanadi, umuminsoniy qadriyatlar esa butun insoniyatga xos bo'lgan axloqiy normalar va tamoyillarni o'z ichiga oladi. Maqolada ushbu qadriyatlarning ta'lim tizimiga integratsiyalashuvi, o'quvchilar ongida ularni shakllantirish mexanizmlari va ijtimoiy faollikni rivojlantirishdagi roli tahlil qilinadi.

Kalit so'zlar

Umummilliy qadriyatlar, g'oya, milliy g'oya, milliy g'oya ta'limi, milliy g'oya ta'limining yuzaga kelishi, milliy g'oya ta'limining mazmuni.

Abstract

This article discusses the role of national and universal values in the educational process and their possible contribution to the development of socially active individuals. In the era of modern globalization, a comprehensive approach is needed to educate the younger generation, relying not only on academic knowledge, but also on values such as human qualities, patriotism, tolerance and honesty. National values are strengthened by the historical experience, traditions and culture of the nation, while universal values include moral norms and principles inherent in all humanity. The article analyzes the integration of these values in the educational system, the mechanisms of their formation in the minds of students and their role in the development of social activism.

Keywords

Universal values, idea, national idea, national idea education, the emergence of national idea education, the content of national idea education.

Аннотация

В данной статье рассматривается роль национальных и универсальных ценностей в образовательном процессе и их возможный вклад в развитие социально активной личности. В эпоху современной глобализации необходим комплексный подход к воспитанию молодого поколения, опирающийся не только на академические знания, но и на такие ценности, как человеческие качества, патриотизм, толерантность и честность. Национальные ценности укрепляются историческим опытом, традициями и культурой нации, в то время как универсальные ценности включают моральные нормы и принципы, присущие всему человечеству. В статье анализируется интеграция этих ценностей в систему образования, механизмы их формирования в сознании учащихся и их роль в развитии социальной активности.

Ключевые слова

Scottish International Conference on Multidisciplinary Research and Innovation – SICMRI 2026

Универсальные ценности, идея, национальная идея, воспитание национальной идеи, возникновение воспитания национальной идеи, содержание воспитания национальной идеи.

Kirish

Bugun biz farovon va qadriyatlar yanada yuqoriga ko'tarilgan jamiyat qurishga intilmoqdamiz. Lekin, bu go'zal orzuga erishmoq uchun tinimsiz intilish, jamiyat hayotining barcha sohalarini takomillashtirish, umuminsoniy qadriyatlarni ijodiy o'rganib, o'z zaminimizga tatbiq etishimiz lozim. Shu bilan birga, milliy o'ziga xosligimizni, asrlar sinovidan o'tgan an'analarimizni, hamisha iymon-e'tiqod bilan yashash kabi hayotiy tamoyillarimizni ham saqlab, yuksaltirib borishimiz zarur. Bu jarayonda shubhasiz, millat ma'naviyatining ustuni bo'lgan milliy g'oya muhim ahamiyat kasb etadi. Gap milliy g'oya haqida borar ekan, mazkur tushunchaning mazmun va mohiyatiga e'tibor qaratishdan oldin awalo g'oya va mafkura tushunchalarining etimologiyasiga to'xtalib o'tish o'rinli. Milliy g'oya va ma'naviyatning yana bir ildizi, o'z chanqog'ini qondiradigan bulog'i bu – milliy-ma'naviy qadriyatlardir. Shu o'rinda qadriyat tushunchasiga alohida to'xtalib o'tish joiz. Qadriyat – tabiiy va ijtimoiy hayotda namoyon bo'ladigan, odamlar tomonidan qadrlanadigan ular uchun foydali ahamiyatli, moddiy-iqtisodiy, madaniy-ma'naviy, mafkuraviy, siyosiy huquqiy, diniy, milliy, ijtimoiy omillar yig'indisidir. U qadr-qimmat degan ma'noni anglatadi.

Asosiy qism

I. Axloqiy qadriyatlar: axloqiy bilimlar malaka va ko'nikmalar, axloq qoidalari yordamida o'quvchining xulq-atvori, xatti-harakatlarini boshqarish tizimidir. Axloqiy madaniyat o'quvchining ko'p qirrali faoliyati davomida shakllanib va takomillashib boradi. Axloqiy madaniyat ko'rinishlari, qirralari, shakllari xilma-xil:

- insonparvarlik, halollik, tashabbuskorlik, mehnatsevarlik;
- erksevarlik, faollik, ijodkorlik haqiqatg'oylik, mas'uliyatilik. Sahiylik, kamtarlik, poklik va shu kabilar;
- axloqiy qadriyatda axloqiy odat, axloqiy bilim, axloqiy ishonch muhim o'rin tutadi.

II. Badiiy qadriyatlar:

- a) xalq og'zaki ijodi (asotir, afsona, rivoyat, ertak, doston, maqol, matal, qo'shiq, latifa, lof, xalq dramasi, askiya);
- b) xalq tasviriy va amaliy san'ati (xalq yaratgan badiiy estetik san'at namunalari, xalq teatri, xalq musiqiy san'ati);
- d) ijtimoiy tarixiy taraqqiyot jarayonida paydo bo'lgan, rivojlangan, qadriyat darajasiga kutarilgan an'analar, urf-odatlar, rasm-rusumlar amaliy faoliyatidagi ilg'or tajribalar yig'indisidan iborat.

III. Diniy qadriyatlar: Din siyosat emas, lekin ma'naviy hayotning tarkibiy qismidir. Mustaqilligimizning ma'naviy zaminini qaror toptirishda diniy e'tiqodlar ham ma'lum ahamiyatga ega ekanligini unutmaslik kerak. Din ijtimoiy ong shakllaridan biri bo'lib, madaniyatning namoyon bo'lish shaklidir. Diniy qadriyatlar ko'plab millatlar, elatlar, xalqlarga taalluqli bo'lgan, ularni g'oyaviy jihatdan birlashtirgan diniy talablar, g'oyalar, rivoyatlar, amay marosimlar, bayramlar majmuasidan iboratdir.

IV. Milliy qadriyatlar: bu alohida olingan xalq, millat va elatlarning o'z tarixiy taraqqiyoti davomida yaratadigan barcha moddiy va ma'naviy boyliklari, urf-odatlari, marosimlari, bayramlari va millatlarning o'zligini belgilaydigan boshqa o'ziga xos tomonlari yig'indisi [1. – B. 28].

Milliy-ma'naviy qadriyatlar – “milliylik”, “ma'naviyat” va “qadriyat” tushunchalari kesishgan nuqtada jamlangan ijtimoiy hodisalarni o'z ichiga oladi. Milliy-ma'naviy qadriyatlar tushunchasiga quyidagicha ta'rif berish mumkin: “Muayyan millat vakillari uchun zarur va ahamiyatli, aziz va ardoqli bo'lgan, manfaati va maqsadlariga xizmat qiladigan ma'naviy boyliklar, amallar va tamoyillar, g'oyalar va me'yorlar milliy ma'naviy qadriyatlardir”. Aslida

Scottish International Conference on Multidisciplinary Research and Innovation – SICMRI 2026

milliy o'z-o'zini anglash millatning moddiy hamda ma'naviy manfaatlarini himoya qiluvchi va rivojlantiruvchi omil hisoblanadi. U faqat milliy manfaatlarini himoya qilish bilan cheklanmaydi, u millatni harakatga keltiradi va birlashtirib turadi. Xususan, millat taraqqiyoti jarayonida iqtisodiy, ijtimoiy-siyosiy sohalarda yuzaga keladigan muammolarni hal qilishda milliy o'z-o'zini anglash omili millatni jipslashtiradi va uni umummaqsadlar yo'lida harakatga keltiradi. U har qanday millat uchun zarur asosiy o'ziga xos belgilari tizimida yetakchi o'rinni egallaydi. Milliy o'z-o'zini anglash millat abadiyligini ta'minlashning eng muhim omilidir. Chunki bu salohiyat millatning o'ziga xosligini va manfaatlarini himoya qilib turadi.

O'zbekiston Respublikasi Prezidenti Sh.M.Mirziyoyevning bugungi kunda yoshlarni milliy o'zlikni anglashi masalasida bildirgan quyidagi fikrlari ahamiyatlidir, – “Biz yoshlarga doir davlat siyosatini hech og'ishmasdan, qat'iyat bilan davom ettiramiz. Nafaqat davom ettiramiz, balki bu siyosatni eng ustuvor vazifamiz sifatida bugun zamon talab qilayotgan yuksak darajaga ko'taramiz”. Bu tom ma'noda, yosh avlodni yuksak salohiyati, bilim va ma'rifat sohiblari etib tarbiyalash siyosati jamiyatimiz taraqqiyotining asosiy mantig'iga aylanganligidan darak beradi. Jumladan, mustaqil taraqqiyotimizni barqarorlashtirib borishdagi harakatlarini izchil davom ettirishda yoshlar manfaatlarining to'qnash keltirilishi, mustaqillik yillaridan keyin yoshlarning ma'naviy salohiyatini oshirish va milliy go'yaga sodiqligini amalda ta'minlashga keng imkoniyatlar yaratdi [2. – B. 14].

Bugun mamlakatimizda Uchinchi Renessans poydevori barpo etilar ekan, biz hech shubhasiz bu fenomen hodisa quruq yerda, yo'q joyda yaratilmayotganini anglab yetishimiz lozim. Gap shundan iboratki, O'zbekiston qadim-qadimdan buyuk sivilizatsiyalar, jahon ahamiyatiga ega kashfiyotlar yurti hisoblanadi. Biz bekorga bunday kashfiyotlar yaratgan mutafakkir olimlarimiz bilan faxrlanmaymiz. Darhaqiqat, ming yillar davomida mamlakatimiz hududida yaratilgan Birinchi va Ikkinchi Renessans davrlari keyinchalik jahon tamadduniga sezilarli hissa qo'shgan va bu hodisa jahon olimlari tomonidan keng e'tirof etilgan. Shu ma'noda bugungi kunda O'zbekistonda ma'rifatli jamiyatni barpo etish maqsadi, jamiyat a'zolarini yaxshilik, ezgulik, insonparvarlik kabi fazilatlar sari yetaklaydigan g'oyalar mavjudligi aslida bizning boy milliy-madaniy merosimiz borligidan darakdir. Mamlakat rahbari Shavkat Mirziyoyev yangi O'zbekistonni barpo etishda ma'naviy immunitetning qanchalar darajada zarur ekanligiga alohida e'tibor berib quyidagilarni yozadi: “Bugungi shiddatli, o'ta murakkab zamon shuni ko'rsatmoqdaki, bu borada faqat ta'lim-tarbiya tizimining o'zi mavjud ma'naviy tahdidlarga qarshi turolmaydi. Bu masalaga butun jamiyatning kuch va imkoniyatlarini safarbar etmas ekanmiz, kutilgan natijaga erisholmaymiz. Chunki bugungi kunda bolalarimizni ota-ona, bog'cha, maktab yoki institut emas, aksariyat hollarda qo'lidagi telefon “tarbiyalamoqda”. Afsuski, ana shu kichkinagina telefon endi oddiy aloqa vositasi emas, ko'pincha yot mafkurani targ'ib etadigan katta qurolga, zo'ravonlik, yovuzlik “virusi”ni tarqatadigan manbadir [3. – B. 9].

Milliy ma'naviy meros va qadriyatlar mustaqil taraqqiyot va yuksalishning muhim omili hisoblanadi. Shuning uchun ham, milliy ma'naviy meros va qadriyatlarni yuksaltirishga alohida e'tibor berib kelingan. O'zbekiston Respublikasi Prezidenti Sh.M.Mirziyoyev ta'kidlaganidek, “Mening nazarimda, jamiyat hayotining tanasi iqtisodiyot bo'lsa, uning joni va ruhi – ma'naviyatdir. Biz Yangi O'zbekistonni barpo etishda ana shu ikkita mustahkam ustunga, ya'ni, bozor tamoyillariga asoslangan kuchli iqtisodiyotga hamda ajdodlarimizning boy merosi, milliy va umuminsoniy qadriyatlarga asoslangan kuchli ma'naviyatga tayanamiz”.

Milliy ma'naviy meros va qadriyatlar har bir xalqning o'tmishi, ajdodlari tomonidan yaratilgan va alodlari qadrlaydigan uzoq yillar davomida shakllangan tarix sinovlaridan o'tgan hamda sayqallanib kelgan ma'naviy boylikdir. Unda xalqning ma'naviy dunyosi maqsad va intilishlari, orzu-umidlari, hayotiy falsafasi, ijtimoiy axloq normalari o'zining ifodasini topadi. Milliy ma'naviy meros va qadriyatlar ayni paytda xalqning o'zligini, uning o'ziga xos xususiyatlarini namoyon etadigan, o'zligini anglash omili hamdir. Unga bo'lgan munosabat natijasida ikki xil holat sodir bo'lishi mumkin. Bu xalqning o'zligini anglash orqali milliy ma'naviy meros va qadriyatlarni hurmat qilish hamda uni asrab avaylashga bo'lgan mas'uliyati,

Scottish International Conference on Multidisciplinary Research and Innovation – SICMRI 2026

yoki milliy ma'naviy meros va qadriyatlarga bo'lgan munosabatida turli xil ijtimoiy-siyosiy sabablar tufayli undan begonalashish holati ham sodir bo'lishi mumkinligini hisobga olish zarur. Milliy ma'naviy meros jamiyat taraqqiyotida zarurligini e'tirof etgan holda turli avlodlar o'rtasida o'zaro vorislikni ta'minlash milliy ma'naviy merosni va qadriyatlarni taraqqiyotning muhim omiliga aylanishini ta'minlaydi.

Milliy ma'naviy meros va qadriyatlar xalqning taraqqiyot yo'liga ham bevosita yoki bilvosita ta'sir ko'rsatadi. Milliy ma'naviy merosdan uzoqlashish xalqning mustaqil taraqqiyot yo'lida rivojlanishini emas, aksincha, ayrim davlatlar yoki xalqlar ta'siriga tushib qolish holatini vujudga keltiradi. Natijada, milliy ma'naviy meros va qadriyatlarga tayanish mamlakat xalqlarini o'z negizida taraqqiy etishiga hamda o'ziga xos va mos taraqqiyot yo'lidan borishni ta'minlasi, aksincha holatda esa uning taraqqiyot yo'li o'z negiziga mos holda amalga oshmaydi. Shuning uchun ham, mamlakatimiz tarixida ajdodlar merosida bu masalaga alohida e'tibor berilgan va uni hisobga olish muhim ahamiyatga ega. O'zbekiston jamiyati tarixida turli davrlarda siyosatda unga nisbatan qarash va yondashuvlar turli xil bo'lib kelganligini ko'ramiz. Bugungi kunda ham dunyoda kechayotgan global o'zgarishlar davrida milliy ma'naviy meros va qadriyatlarga nisbatan qarash bir xil emas. Xatto mamlakatimiz olimlari va ayrim yoshlar qarashlarida ham milliy "ma'naviy meros", "milliy qadriyatlar" hamda "ma'naviyat"ni tushunish turlicha bo'lib qolmoqda [4. – B. 440.]

Xulosa

Yuqorida keltirilgan ilmiy-statistik ma'lumotlar pedagogik va axborot texnologiyalarining ta'lim jarayoniga ta'siri tasodifiy emas, balki qonuniy va ilmiy asoslangan jarayon ekanligini ko'rsatadi. Raqamli vositalardan samarali foydalanish o'quvchilarning bilimlarni o'zlashtirish darajasini oshirish, ularning darsga bo'lgan qiziqishini kuchaytirish hamda mustaqil fikrlash qobiliyatini rivojlantirishda muhim omil sifatida namoyon bo'ladi.

Statistik ko'rsatkichlar shuni tasdiqlaydiki, texnologiyalar ta'lim jarayoniga shunchaki qo'shimcha element sifatida emas, balki uning samaradorligini belgilovchi strategik komponent sifatida kirib kelmoqda. Ayniqsa, pedagogik yondashuv bilan uyg'unlashgan holda qo'llanilgan axborot texnologiyalari yuqori natijadorlikni ta'minlaydi.

Shu bilan birga, olingan natijalar texnologiyalarning o'zi emas, balki ularni maqsadga muvofiq va ilmiy asosda qo'llay oladigan o'qituvchining kasbiy mahorati hal qiluvchi omil ekanligini ham ko'rsatadi. Demak, zamonaviy ta'lim tizimida pedagogning texnologik va metodik kompetensiyalarini rivojlantirish ustuvor vazifa sifatida qaralishi lozim.

Natijada shunday xulosaga kelish mumkinki, pedagogik va axborot texnologiyalarining integratsiyasi ta'lim sifatini oshirishning eng samarali vositalaridan biri bo'lib, bu jarayonni tizimli ravishda rivojlantirish ta'lim tizimining barqaror taraqqiyotini ta'minlaydi.

Foydalanilgan adabiyotlar:

1. Sobirova M., Holiqov E. Etnomadaniyat. O'quv qo'llanma. – T., "INNOVATSIYA-ZIYO", 2019.
2. Авлоний Абдулла. Туркий гулистон ёхуд ахлоқ. – Т.: Ўқитувчи, 1992.
3. Мирзиёев Ш. М. Миллий тараққиёт йўлимизни қатъият билан давом эттириб, янги босқичга кўтарамиз. – Т.: "Ўзбекистон", 2017.
4. Мирзиёев Ш. М. Янги Ўзбекистон тараққиёт стратегияси. Тўлдирилган иккинчи нашри. – Тошкент: "O'zbekiston", 2022.